

Szigorúan ellenőrzött életek

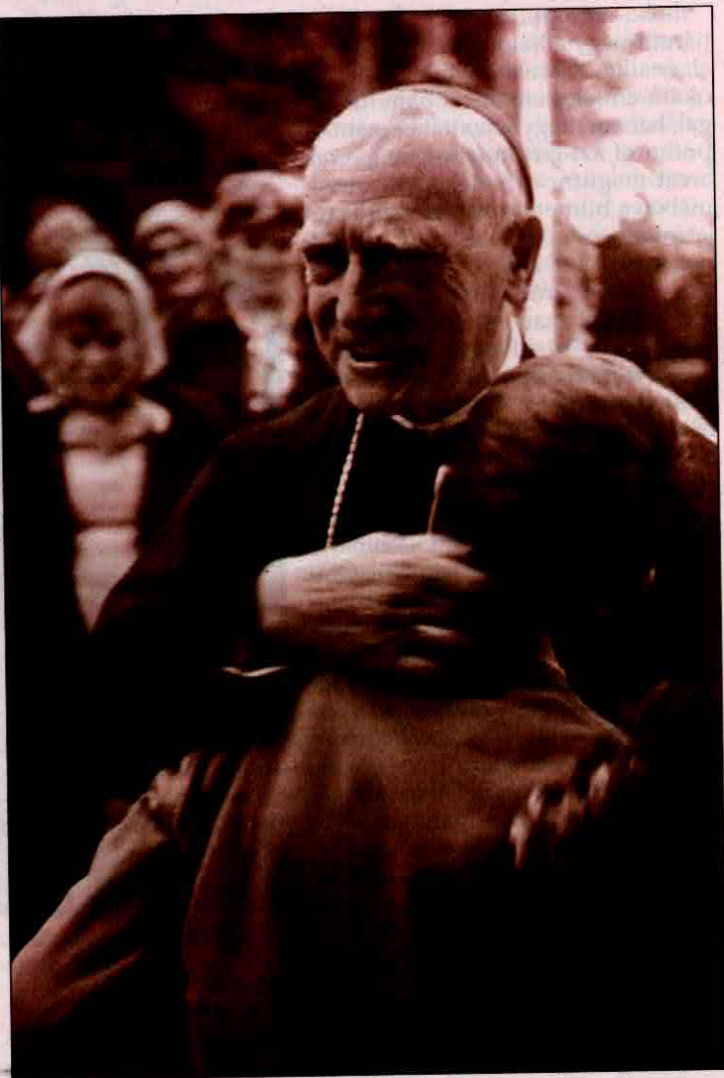
Mélységes mély a múltnak kútja – idézzük gyakorta Thomas Mann nagy regényének első sorát. Kabay Barna és Petényi Katalin dokumentumfilmjét, a Szigorúan ellenőrzött életeket nézve a híres könyv második sora is eszébe jut az embernek, amely így szól: Ne mondjuk inkább feneketlennek?

A kommunizmus diktatúrája mintha csakugyan feneketlen mélységű volna. Huszonhárom évvel a vasfüggöny lebontása után is számtalan titkos, titkolt, vagy talán már fel sem kutatható tény ragadt annak a bizonyos feneketlen kútnak a mélyén. Mindazzal, ami mégis napvilágra hozható, lassú (talán túl lassú) folyamat eredményeként szembesülünk. Még mindig keveset tudunk a korról, amelynek örökösei vagyunk, amelynek bevallatlan bűnei nem is sejtjük, milyen erővel nyomják a vállunkat.

Az Erdélyben forgatott filmben a kommunizmus terrorját megszenvedett erdélyi egyházak, magyar közösségek sorsa elevenedik meg. Az első rész Márton Áron katolikus püspök alakja köré fonódik. Életútján keresztül leszünk a kor tanúi. Eddig nem látott archív filmrészletek és a Securitate jelentései alapján kapunk képet a püspökről, aki megjárta a háborút, a fogságot, a máramarosszigeti, illetve a jilvai börtönök poklát, és aki soha nem hagyta cserben híveit, paptársait.

Erdélyben 1949–1951 között tizenöt szerzetesrendet számoltak fel, harminckilenc zárdát zártak be, száznolcvan ferences és huszonkét jezsuita szerzetest hurcoltak el. A görögkatolikus egyházat az ortodox egyházba olvasztották be, az ellenállókra börtön várt. Hat püspököt kínoztak halálra a román börtönökben. A film beszél arról is, miként lehetetlenítették el a csíksomlyói búcsú megrendezését, és mi várt azokra, akik az 1956-os magyar forradalommal rokonszenveztek. Negyvenöt embert végeztek ki, tizenegyezer embert börtönöztek be.

A második rész Ceausescu embertelen diktatúrájával foglalkozik. A református egyház sorsát követhetjük nyomon az 1989-es forradalomig. E korszak egyik meghatározó egyházi személyisége Tőkés István református teológiai professzor. Tőkés Istvánt 1952-től zaklatják, legközelebbi munkatársaival, barátaival figyeltetik. Ő ellenáll. Kényszernyugdíjazták, továbbra is megfigyelik. A dokumentumfilm harmadik élettörténete fiáról, Tőkés Lászlóról szól, akit

Márton Áron bérmakörúton

az 1989-es román forradalom „szikrájának” is neveznek. Az egykori temesvári református lelkész mai és egykori arca, története, a temesvári események képsorai rendeződnek időrendbe. De meglevenednek a brutális falurombolás dermesztő képsorai is.

A film hiánypótló alkotás. A hazugságra, ámulásra, testi és lelki megfélemlítésre épülő román kommunista diktatúra teljes keresztmetszetét nem adja, nem is adhatja. De megmutatja, milyen is volt ez az ördögi szövevény, amelyet szorgalmasan és fáradhatatlanul szőttek ki a gyűlöletből. És amelyen át- meg átragyog a mártírok, a halálra kínzottak, a mindenüket elvesztők, a hitükben, magyarságukban kitartók elgyötört, ám tiszta arca.

(A filmet a Duna Televízió március 4-én főműsoridőben vetíti.)

Koncz Veronika